

vleesch en beenen, die zich gelegen laat aan het uiterlijke, aan rang, aan rijkdom, aan uitrusting of opsmuk; de vrouwen, snoeperig van vleeschelijke weelderigheid, de mannen heel voornaam, heel sterk, heel machtig poseerende voor den schilder, voor heel de wereld, zich zelve ernstig opnemende en zich doende gelden voor wat zij zijn of zich inbeelden te wezen. Rembrandt zelf was vroeger niet anders; een pluim op den hoed, een stalen kraag om den hals, wat geflonker van stof of van juweelen stalen zijn oog en zijn hart. En daar komt hij zoo opeens tot de ontdekking dat er menschen zijn, die zich voor niets uitgeven en voor niets poseeren, die zich niets aandragen van al wat anderen verleidt, die hun hartstochten hebben uitgeschoten terzelfder tijd als hunne mooie kleeren en deftige gebaren en die dan toch nog altijd de moeite waard blijven bestudeerd te worden, die integendeel een veel hooger, veel edeler, veel inniger waarde krijgen. Hadde hij te huis gehoord in het land van Leonardo da Vinci, den schilder van Mona Lisa, men zou kunnen veronderstellen dat door het lezen van dichters, door het omgaan met menschen van zeer verfijnden geest, hij gekomen was tot die studie der ziel; maar niet wat hij van anderen leerde vormde hem, het eigen leven met zijn ontgoochelingen, met zijn teleurstellingen bracht hem dien ernst, die afgetrokkenheid, die zwaarmoedige overwegingen aan; zijn geest ontwikkelde zich vooral toen zijn hand volkomen meester was geworden in zijn kunst.

Uit den man die gretig de buitenwereld had aangestaard en zijn hoogste triomfen had gevierd met elk wezen in zijn waarheid weer te geven, met elken zonnestraal hoe hoog hij scheen, hoe roosterend hij gloeide, in al zijn pracht te doen herschijnen op zijn tafereelen; uit den schilder, die zijn menschen had getooid in den dos zijner fantazie en met den fabelachtigen rijkdom zijner kleurenschatten, groeide er een denker, die in zich zelve terugkeerde, zijn eigen gedachten en die zijner medemenschen doorpeilde en het leven van den geest meer nog dan dat van het lichaam ging waarnemen en weergeven, in reinen eenvoud, in gelouterde gevoeligheid.

Hij kwam in die jaren tot een soberheid van schildering, die hem allen praal, alle gezochtheid, alle jacht op schittering als overtollig en onwaar deed verwerpen. Penseel en verf waren hem geworden onderdanige dienaars, die niet enkel meer uitdrukten wat hij zag daar buiten, maar belevendigden de beelden, die opdoemden in zijnen geest. Het licht is blank, zilverig helder, krachtig zonder straling; het valt op het gezicht alleen en geeft ongemeene vastheid aan het vleesch. Wel glijdt een half licht op de handen, maar deze zijn slechts als een weerschijn van het gelaat, en terwijl het hoofd denkt, de oogen werken, liggen zij in ledigheid toegevouwen. Op de roode muts rust een warme schemering, een zacht geglim en gegloor van korstig rood, dat vonkt door de duisternis, om de koelheid van den algemeenen toon wat op te warmen, iets als een tol betaald aan den eisch van des schilders kleurenzin en aan zijne fantazie, die van dezen eenzamen peinzers een meer dan alledaagsch wezen maakte, evenals de gulden kring boven het hoofd der heiligen de hoogere natuur der hemelingen aanduidt. De verf is gelegd in de lichtende deelen met korte afgebroken slagen en gedopt, alsof de borstel,